

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Pavla Šámala, soudce Jaromíra Jirsy a soudkyně zpravodajky Daniely Zemanové o ústavní stížnosti **M. M.**, zastoupeného Mgr. Janou Gavlasovou, advokátkou sídlem Západní 449, Chýně, proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 27. února 2023, č. j. 20 Co 45/2023-238, a usnesení Okresního soudu Praha-západ ze dne 17. ledna 2023, č. j. 13 Nc 6704/2007-225, za účasti Krajského soudu v Praze a Okresního soudu Praha – západ, jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 27. února 2023, č. j. 20 Co 45/2023-238, bylo porušeno právo stěžovatele na přístup k soudu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 27. února 2023, č. j. 20 Co 45/2023-238, se proto ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění:

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá, aby byla zrušena v záhlaví označená rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena základní práva zaručená

Listinou základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Ústavní soud z vyžádaného spisu zjistil, že ústavní stížností napadeným usnesením Okresního soudu Praha-západ (dále jen „okresní soud“) byly v rámci exekučního řízení vedenému proti stěžovateli odmítnuty pro opožděnost námitky stěžovatele jakožto povinného, které podal proti příkazu soudní exekutorky k úhradě nákladů exekuce ze dne 14. 11. 2022, č. j. 180 EX 7121/07-338. Usnesení okresního soudu obsahovalo poučení o přípustnosti odvolání, které následně stěžovatel ve lhůtě podal.

3. Ústavní stížností napadeným usnesením Krajského soudu v Praze (dále jen „krajský soud“) bylo odvolací řízení zastaveno. Krajský soud zastavení řízení odůvodnil tak, že jeho funkční příslušnost není dána, neboť proti rozhodnutí okresního soudu o námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce není podle § 88 odst. 4 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů (dále jen „exekuční řád“), řádný opravný prostředek přípustný.

II.

Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel tvrdí, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 Úmluvy. Dále došlo k porušení základních ústavních principů zakotvených v čl. 1 odst. 2, čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 1, čl. 2 odst. 2, odst. 3 a čl. 4 Listiny.

5. Stěžovatel nesouhlasí se závěrem okresního soudu o opožděném podání námitek, neboť je podal včas a soud je měl věcně projednat. Okresní soud vycházel z toho, že příkaz k úhradě nákladů exekuce byl stěžovateli doručen dne 21. 11. 2022, stěžovatel však tvrdí, že příkaz byl doručován vhozením do schránky, kde jej stěžovatel našel až dne 30. 11. 2022. Nejdříve od následujícího dne se měla počítat osmidenní lhůta k podání námitek. Stěžovatel předal námitky k poštovní přepravě dne 5. 12. 2022, podal je tedy ve lhůtě. Tvrdí, že na obálce, v níž byla písemnost doručována, nebylo uvedeno datum doručení (vhození do schránky), přičemž kopii obálky předložil stěžovatel odvolacímu soudu spolu s odvoláním. Stěžovatel odkazuje na § 50 odst. 1 o. s. ř., podle kterého doručující orgán vyznačí vhození do schránky na doručence i na doručované písemnosti. Postupem okresního soudu, který se námitkami vůbec věcně nezabýval pro tvrzenou opožděnost, došlo k porušení jeho práva na přístup k soudu.

6. Vůči napadenému usnesení krajského soudu stěžovatel namítá, že jeho závěr o absenci funkční příslušnosti je nesprávný. Pokud okresní soud věcně nepřezkoumával námitky proti příkazu o úhradě nákladů exekuce, ale pouze vyslovil (dle stěžovatele navíc nesprávně) procesní závěr o opožděnosti námitek, nejedná se o rozhodnutí o námitkách, ale o rozhodnutí o dodržení, resp. zmeškání procesní lhůty k jejich podání. Stěžovatel je přesvědčen o tom, že proti procesnímu rozhodnutí okresního soudu je přípustný opravný prostředek (odvolání), o čemž ostatně okresní soud v napadeném rozhodnutí stěžovatele poučil. V důsledku postupu krajského soudu, který jako odvolací soud řízení o opravném prostředku zastavil pro svou funkční nepřislušnost, stěžovateli nebyla umožněna obrana proti nesprávnému procesnímu postupu okresního soudu, čímž došlo k porušení práva na přístup k soudu.

III.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona Ústavním soudem. Ústavní stížnost je přípustná v části směřující proti usnesení krajského soudu.

IV.

Průběh řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud si vyžádal soudní spis a vyjádření účastníků řízení a obchodní společnosti UniCredit Bank Czech Republic and Slovakia, a.s., která se exekučního řízení účastnila jako oprávněná.

9. Okresní soud ve vyjádření uvedl, že při závěru o opožděnosti námitek stěžovatele (povinného) vycházel z obsahu spisu. Podle doručení soudního exekutora byl příkaz k úhradě nákladů exekuce doručen povinnému dne 21. 11. 2022. Ve svých námitkách povinný neuvedl, kdy se s námitkami seznámil, resp. to, že na obálce nebylo vyznačeno datum vhození písemnosti do schránky. Soud proto neměl důvod údaje uvedené na doručence zpochybňovat. Připomíná, že v souladu s § 88 odst. 3 exekučního řádu je soud o námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce povinen rozhodnout v poměrně krátké lhůtě 15 dnů.

10. Okresní soud dále ve vztahu k napadenému rozhodnutí krajského soudu považuje za vhodné, aby se Ústavní soud explicitně vyjádřil k ústavně konformnímu výkladu § 88 odst. 4 exekučního řádu, tedy zda je proti rozhodnutí exekučního soudu o odmítnutí námitek proti příkazu k úhradě nákladů exekuce v některých případech odvolání přípustné, aby tato otázka byla postavena najisto. Poukazuje na komentář k exekučnímu řádu, který odvolání v případě odmítnutí námitek pro opožděnost připouští.

11. Krajský soud ve svém vyjádření připomíná, že podle § 88 odst. 4 exekučního řádu „proti rozhodnutí soudu o námitkách není přípustný opravný prostředek“. Uvádí, že podle § 45 exekučního řádu je věcně příslušným exekučním soudem okresní soud. Řízení před soudem je dvojinstanční, přičemž zákonodárce v exekučním řádu svěřil funkční příslušnost k rozhodnutí o opravném prostředku proti příkazu k úhradě nákladů exekuce exekučnímu soudu, tedy okresnímu soudu. Vzhledem k tomu, že exekuční řád neobsahuje procesní úpravu, jak postupovat v případě podání opožděných námitek, měl by soudní exekutor i exekuční soud postupovat analogicky podle úpravy v o. s. ř. o odvolání. Opožděné námitky by měl odmítnout soudní exekutor (stejně jako rozhoduje v prvním stupni o odmítnutí odvolání), ve druhém stupni by v souladu s exekučním řádem rozhodl exekuční soud, tj. okresní soud. Vzhledem k tomu, že exekuční řád výslovně upravuje, že proti rozhodnutí exekučního soudu není odvolání přípustné, není dána funkční příslušnost krajského soudu, a to ani v případě, že exekuční soud námitky odmítl.

12. Stěžovatel v replice vyjadřuje souhlas s tím, že na přípustnost odvolání proti příkazu k úhradě nákladů exekuce neexistuje jednoznačné právní stanovisko, a je třeba tuto otázku postavit najisto. Dále poukazuje na to, že podával námitky bez právního zastoupení. Pokud by věděl, že v exekučním spise je uvedeno datum doručení

21. 11. 2022, byl by exekučnímu soudu předložil obálku bez uvedených povinných náležitostí s tím, že příkaz k úhradě nákladů exekuce mu byl doručen 30. 11. 2022. Tuto skutečnost však nevěděl a vědět nemohl, stejně tak nemohl vědět, že exekutor námitkám nevyhověl a věc předložil exekučnímu soudu se závěrem, že námitky jsou opožděné. Jinak by se bránil a tyto skutečnosti soudu ihned doložil. Pokud by platilo, že proti rozhodnutí exekučního soudu o odmítnutí námitek není přípustný opravný prostředek, pak by také mělo platit, že exekutor je povinen před tím, než předloží spis exekučnímu soudu, seznámit povinného se svým stanoviskem o opožděnosti podaných námitek. Jinak je povinnému upřena možnost obrany proti takovému tvrzení, a tedy i právo na spravedlivý proces. Stěžovatel si uvědomuje, že již samotné námitky jsou opravným prostředkem proti příkazu k úhradě nákladů exekuce. Zároveň připomíná situace, kdy se nerozhoduje o podaných námitkách, ale o tom, zda se jimi vůbec bude exekutor zabývat, přičemž povinný nemá možnost vyvrátit tvrzení exekutora o tom, že námitky byly podány opožděně, jako se to stalo v případě stěžovatele. Stěžovatel trvá na tom, že odvolání by mělo být přípustné.

13. Společnost UniCredit Bank Czech Republic and Slovakia, a. s., se k ústavní stížnosti nevyjádřila a v souladu s poučením poskytnutým Ústavním soudem se tak postavení vedlejší účastnice vzdala.

14. Ústavní soud nenařizoval ústní jednání, neboť od něho nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud úvodem připomíná, že je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti, není tedy součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně na přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení nebo v rozhodnutí jej završujícím nebyla porušena ústavní práva účastníka řízení a zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy.

16. Podle čl. 36 odst. 1 Listiny se může každý domáhat svého práva u nezávislého a nestranného soudu, což zahrnuje i domáhání se práv pomocí řádných či mimořádných opravných prostředků. Z ústavního pořádku neplyne automatický nárok na rozhodování ve dvou stupních v civilním řízení, ústavní nárok na odvolání je založen pouze u trestních věcí podle čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě. Pokud však právní řád opravný prostředek jednotlivci poskytuje, nemůže mu být rozhodnutí o něm ze strany soudů svévolně odepřeno. Jak opakovaně uvedl Ústavní soud, je-li komukoliv upřena možnost domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu, dochází k porušení práva na soudní ochranu [srov. např. nález ze dne 9. 9. 2010, sp. zn. I. ÚS 869/10 (N 192/58 SbNU 701)].

17. Ústavní soud se proto zaměřil primárně na otázku funkční příslušnosti krajského soudu k projednání odvolání směřujícího proti usnesení okresního soudu o odmítnutí námitek proti příkazu k úhradě nákladů exekuce. Zatímco okresní soud poučil stěžovatele o možnosti takové odvolání podat, krajský soud řízení zastavil pro tvrzenou funkční nepřislusnost.

18. Z rozhodovací praxe Ústavního soudu vyplývá, že právo na přístup k soudu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny zaujímá v každé demokratické společnosti natolik významné místo, že nepřichází v úvahu ani jeho zužující výklad, ani formální interpretační přístupy [viz např. nálezy ze dne 24. 11. 2020, sp. zn. III. ÚS 134/20 (N 216/103 SbNU 227), ze dne 20. 6. 2000, sp. zn. IV. ÚS 103/2000 (N 92/18 SbNU 283) nebo ze dne 1. 6. 1998, sp. zn. II. ÚS 310/97 (N 61/11 SbNU 107)]. Ústavní soud též opakovaně uvádí, že „obecné soudy jsou při použití zákonem stanovených procesních pravidel povinny tato pravidla interpretovat a aplikovat tak, aby dodržely maximy práva na spravedlivý proces vymezené Listinou; musí tedy přihlížet k tomu, že účastník řízení svým podáním sleduje ochranu svých subjektivních práv [...]. Uvedené platí tím spíše za situace, pokud postup obecných soudů implikuje takový zásah do procesního postavení účastníka řízení, jehož důsledkem je nezvratné odeprání meritorního přezkumu podání tohoto účastníka“ [viz např. nálezy ze dne 19. 11. 2015, sp. zn. I. ÚS 354/15 (N 198/79 SbNU 251) nebo ze dne 24. 6. 2014, sp. zn. II. ÚS 475/13 (N 129/73 SbNU 941)].

19. V nálezu ze dne 6. 3. 2018, sp. zn. IV. ÚS 3359/17 (N 43/88 SbNU 591), Ústavní soud výslovně připomněl, že „v pochybnostech je ústavně souladný postup vedoucí k věcnému posouzení žaloby“. Jinými slovy platí staré soudcovské pravidlo: „Nemáš-li jistotu, zda můžeš věc skončit procesně nebo po meritorním projednání, musí mít vždy přednost meritorní projednání“.

20. Podle § 88 odst. 1 exekučního řádu *„náklady exekuce a náklady oprávněného určuje exekutor v příkazu k úhradě nákladů exekuce, který doručí oprávněnému a povinnému“*. Podle § 88 odst. 3 exekučního řádu *„účastník řízení může podat u exekutora proti příkazu námitky do 8 dnů od doručení. Pokud exekutor v plném rozsahu námitkám nevyhoví, postoupí je bez zbytečného odkladu soudu (§ 45), který o námitkách rozhodne do 15 dnů. Případné vyjádření k námitkám adresované soudu exekutor doručí také tomu, kdo námitky podal“*. Klíčový pro nyní posuzovanou věc je výklad druhé věty § 88 odst. 4 exekučního řádu, která stanoví, že *„proti rozhodnutí soudu o námitkách není přípustný opravný prostředek“*.

21. Ústavnímu soudu je z úřední činnosti známo, že praxe obecných soudů není při posuzování přípustnosti odvolání proti rozhodnutí exekučního soudu o námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce jednotná. Rozhoduje-li okresní soud o námitkách věcně, uplatňuje se v praxi druhá věta § 88 odst. 4 exekučního řádu o nepřípustnosti opravného prostředku vždy. Pokud však okresní soud námitky věcně nepřezkoumá, ale odmítne je např. z důvodu jejich opožděnosti, jako v nyní posuzovaném případě, praxe obecných soudů se liší. Krajský soud v napadeném rozhodnutí cituje rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 1. 11. 2012, č. j. 26 Co 389/2012-87 (publikované v systému ASPI), které odvolání na základě § 88 odst. 4 exekučního řádu vylučuje za všech okolností, včetně odmítání z formálních důvodů. Naopak publikovaná právní věta v informačním systému ASPI z rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 22. 11. 2006, sp. zn. 7 Co 2581/2006, uvádí, že *„proti rozhodnutí soudu o námitkách proti příkazu soudního exekutora o úhradě nákladů exekuce, jímž došlo k jejich odmítnutí pro opožděnost, je odvolání přípustné“*. I v jiných případech je Ústavnímu soudu známo, že se krajské soudy odvoláním proti příkazu k úhradě nákladů exekuce věcně zabývaly. Např. v usnesení ze dne 2. 7. 2019, sp. zn. II. ÚS 4249/18, odmítl Ústavní soud pro zjevnou neopodstatněnost ústavní stížnost směřující proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. 11. 2018, č. j. 69 Co 398/2018-767, kterým bylo jako věcně správné potvrzeno usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 26. 9. 2016, č. j. 48 EXE

1284/2011-571, odmítající námitky povinného stěžovatele pro opožděnost. Městský soud v Praze jako odvolací soud tedy v citované věci svou příslušnost shledal a odvolání věcně projednal. Podobně Nejvyšší soud v usnesení ze dne 19. 7. 2022, č. j. 20 Cdo 918/2022-464, posuzoval dovolání směřující proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 30. 10. 2020, č. j. 20 Co 259/2020-388, kterým bylo jako věcně správné potvrzeno usnesení Okresního soudu v Mělníku ze dne 9. 6. 2020, č. j. 16 EXE 4343/2012-372 odmítající námitky povinného proti příkazu k úhradě nákladů exekuce z důvodu neodstranění vad podání. I zde se krajský soud odvoláním věcně zabýval.

22. Praxe obecných soudů tedy není jednotná. Odborná literatura týkající se exekučního řízení se přiklání k závěru, že odvolání proti příkazu k úhradě nákladů exekuce má být přípustné tam, kde se exekuční soud (okresní soud) námitkami nezabývá věcně, nýbrž je odmítá z procesních důvodů, např. právě pro opožděnost jako v nyní posuzované věci. Monografie Svoboda K., Hromada M., Levý J., Vláčil D., Tlášková Š., Pirk T.: Náklady řízení, 1. vydání, C. H. Beck, 2017, uvádí: „Prominutí zmeškání lhůty podle § 58 OSŘ je v exekuci vyloučeno (§ 254 odst. 2 OSŘ ve spojení s § 52 odst. 1 EŘ), proto případné opožděné námitky exekuční soud podle § 208 odst. 1 OSŘ a § 52 odst. 1 EŘ odmítne. Proti tomuto rozhodnutí soudu je odvolání přípustné, neboť pokud § 88 odst. 4 věta druhá EŘ stanoví, že proti rozhodnutí soudu o námitkách není přípustný opravný prostředek, zjevně tím zákonodárce mínil jen opravný prostředek proti usnesení exekučního soudu, kterým bylo věcně rozhodnuto o námitkách účastníka proti příkazu k úhradě nákladů exekuce“ (s. 249, marg. č. 135). Podobně komentář Kasíková M., Jirmanová M., Hubáček J., Plášil V., Šimka K., Kučera Z., Nekola V.: Exekuční řád. Komentář. 5. vyd., C. H. Beck, 2022 zmiňuje, že „opožděné námitky exekutor postoupí soudu, který je analogicky podle § 208 odst. 1 OSŘ odmítne. Proti rozhodnutí soudu o odmítnutí námitek je odvolání přípustné. Obsahuje-li příkaz k úhradě nákladů exekuce nesprávné poučení o opravném prostředku, je namíste aplikovat analogicky postup podle § 204 odst. 2 OSŘ“ (s. 735, marg. č. 30). Ke stejnému závěru připouštějícímu odvolání ke krajskému soudu v případě odmítnutí námitek pro opožděnost docházejí též autoři komentáře Svoboda K., Jícha L., Krejsta J., Hozman D., Ušelová V., Kocinec J. a kol.: Exekuční řád. Komentář. 1. vyd., C. H. Beck, 2022 (s. 869, marg. č. 26), či autoři komentáře Molák S., Krejsta J., Jaroš V., Kocinec J., Kühn Z., Štika M., Toman A., Vaculík L., Wolfová J.: Zákon o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů: komentář. Wolters Kluwer, 2023 (s. 845).

23. Ústavní soud není povolán k výkladu podústavního práva, musí však posoudit, zda výklad podústavního procesního práva (zde § 88 odst. 4 exekučního řádu) provedený obecnými soudy nevedl v důsledku k porušení některého z ústavně zaručených práv stěžovatele (zde práva na přístup k soudu). Shora uvedené příklady dokládají, že § 88 odst. 4 exekučního řádu je v praxi obecných soudů vykládán různě, přičemž jeden z možných výkladů právo na přístup k odvolacímu soudu umožňuje, zatímco druhý, který zvolil krajský soud v nyní posuzované věci, nikoli. Pokud však existují v podústavním právu, ať již hmotném či procesním, různé relevantní interpretační možnosti, musí obecné soudy volit výklad ústavně konformní, tedy výklad, které do dotčených základních práv zasahuje co nejméně, popř. nezasahuje vůbec.

24. Výkladová varianta § 88 odst. 4 exekučního řádu, která zakládá přípustnost odvolání směřujícího proti usnesení exekučního soudu (okresního soudu) o námitkách tehdy, nedochází-li k věcnému přezkumu těchto námitek, ale k jejich odmítnutí z procesních důvodů, je jednou z relevantních možností interpretace § 88 odst. 4 exekučního řádu,

nikoli výkladovým excesem. O tom svědčí též shora citované závěry odborné literatury, které tuto výkladovou variantu preferují.

25. V případě, kdy vedle sebe stojí více interpretačních variant procesního předpisu, přičemž jeden výklad vede k zachování ústavně zaručeného práva na přístup k soudu, zatímco druhý výklad nikoli, je povinností obecných soudů přiklonit se k výkladu, který právo na přístup k soudu zajišťuje, nikoli vylučuje. V případě stěžovatele měl proto krajský soud postupovat podle pravidla zmíněného ve shora citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 3359/17 a v pochybnostech zvolit postup, který vede k věcnému posouzení podání soudem.

26. Stěžovatel se v nyní posuzované věci v souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny domáhal stanoveným postupem svého práva u krajského soudu, pokud podal odvolání proti rozhodnutí okresního soudu, který odmítl jeho námitky proti příkazu k úhradě nákladů exekuce jako opožděné. Krajský soud tím, že řízení zastavil pro svou funkční nepřislušnost, ačkoli měl věc meritorně posoudit, porušil ústavní právo stěžovatele na přístup k soudu, resp. jeho právo na soudní ochranu.

27. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti zčásti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené usnesení krajského soudu zrušil.

28. V části směřující proti usnesení okresního soudu Ústavní soud odmítl ústavní stížnost pro nepřipustnost podle § 75 odst. 1 ve spojení s § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, neboť námitkami stěžovatele směřujícími proti usnesení okresního soudu se bude muset nejprve zabývat krajský soud při věcném posouzení podaného odvolání.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 9. srpna 2023

Pavel Šámal
předseda senátu